

Aan de leden van de gemeenteraad.

Raadsinformatiebrief 91

Economie en Cultuur

Helmond, 5 november 2013

Ons kenmerk: 1399007353

Doorkiesnr.: 587125

Onderwerp: Evaluatie deelname Culturele Hoofdstad

Uw kenmerk:

Uw brief d.d.:

1. Aanleiding:

Op 6 september j.l. werd bekend gemaakt dat Leeuwarden de titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018 mag voeren. In de brief die wij u daarover op dezelfde dag stuurden schreven we dat er naast de teleurstelling ook reden was om stil te staan bij wat in de samenwerking bereikt was. En we concludeerden, samen met de partners, dat de oorspronkelijke ambitie niet vervalt omdat we de titel niet kregen.

"Culturele Hoofdstad hebben we (immers) steeds beschouwd als een vliegwiel om onze Helmondse en Brabantse doelstellingen te bereiken. Niet alleen op het gebied van cultuur, maar ook op het gebied van het flankerend beleid, zoals innovatie, economie, vervoer, verblijf, etc."

Verder hebben we toegezegd dat we uitgebreider bij u terugkomen over de ontstane situatie:

"In oktober (begrotingsbehandeling) zullen wij u nader informeren over de ontstane situatie en mogelijke scenario's. Want we willen niet alleen verantwoording afleggen, maar ook nadenken over alternatieven waarmee wij de losgekomen energie voor Brabant vasthouden, en richting en ruimte geven."

Het juryrapport is inmiddels bekendgemaakt. We kijken in deze raadsinformatiebrief terug op het juryrapport en op lessen die we hebben geleerd uit de samenwerking.

Een formele verantwoording in de zin van de planning & control-cyclus is nu nog niet te geven. Daarvoor hebben we de jaarrekening en het jaarverslag 2013 van de stichting nodig. Die kunnen in het voorjaar van 2014 worden verwacht.

Hierna geven we eerst een samenvatting van het juryrapport en benoemen we de hoofdlijnen van de lessen die we er uit kunnen trekken. Daarna kijken we vanuit ons eigen perspectief terug op de samenwerking in dit project. Ten slotte vatten we de "lessons learned" samen.

Een raadsinformatiebrief van dezelfde strekking, met lokale nuances, wordt aan de raden van de overige BrabantStad partners aangeboden.

Het Juryrapport

Op 7 oktober verscheen het jury-rapport. Het is te vinden op www.2018eindhoven.eu. Puntsgewijs samengevat geeft dat het volgende beeld:

Totaalbeeld van de drie kandidaten (Leeuwarden, Eindhoven, Maastricht):

- Drie excellente kandidaten
- Zeer overtuigende en goed voorbereide biedingen
- Grondige planning gegeven de complexiteit om zo'n evenement te huisvesten
- Alle drie de biedingen en de daarvoor gedane inspanningen zouden leiden tot winst voor ieder van de steden, ongeacht de uitkomst

Dit totaalbeeld strookt met de constatering door de jury bij de eerste beoordelingsronde, dat de drie overgebleven kandidaten allemaal in staat werden geacht om een uitstekend Culturele Hoofdstad-programma te realiseren.

Algemeen beeld Eindhoven

Zeer sterke bieding met in potentie sterk experimenteel concept rond de proeftuinen en hoge kwaliteit in de traditionelere ankerprojecten.

Specifieke sterke punten:

1. Combinatie van kunsten, design, technologie en wetenschap
2. Zeer sterk commitment van de stad, kennisinstellingen en bedrijfsleven
3. Plan excellent ingepast in de lange termijn strategie van de stad
4. Sterke wil om etalage te zijn van gebruik van cultuur als verandering van de stad en verbetering van levensomstandigheden in het post-industriële tijdperk
5. Heel goed opgezet bidbook
6. Geplande pilot edities van ankerprojecten vanaf 2014/tussentijdse presentaties in de vorm van biënnales
7. Proeftuin interessante experimentele methode met groot creatief potentieel

Specifieke kritiekpunten:

- Proeftuinen in uitvoering te rechtlijnig voor echte innovatie, te weinig ruimte voor verkennen en 'fuzziness'
- Criterium 'city and citizens': te weinig bottom up programming, teveel gericht op professionele innovatie vanuit m.n. de design sector
- Programma buiten proeftuinen van hoge kwaliteit, maar niet het niveau van innovatie dat de jury van Eindhoven verwachtte
- Criterium 'Europese dimensie' te weinig verkend: kandidatuur sterk gericht op wat Europa aan de kandidatuur heeft, te weinig op waar wij Europa voor nodig hebben. Eindhoven meer als 'global city' neergezet dan als Europese stad; onvoldoende verbinding laten zien met Europese steden en regio's met vergelijkbare uitdagingen.

Evaluerende opmerkingen

We kunnen aan de positieve kant van het spectrum constateren dat Eindhoven|Brabant er inhoudelijk uitstekend en herkenbaar in is geslaagd het accent te leggen bij het potentieel en de opgaven van de regio. We hebben daar kwalitatief hoogstaande programming bij ontwikkeld, en er ook een uitdagende werkvorm voor gekozen.

Tegelijkertijd zijn er de tekortkomingen die de jury in de uitvoering ziet.

Wat betreft de opzet van de proeftuinen komen die voort uit een kennelijk niet bevredigende reactie op een aanwijzing uit de eerste jury-beoordeling. Toen constateerde de jury dat deze methode nog onvoldoende resultaat garandeerde gezien het substantiële aandeel dat deze methode in het totaal programma heeft. Dat, gevolgd door het oordeel nu dat de opzet van proeftuinen te rechtlijnig overkomt, met onvoldoende ruimte voor projecten om te 'zwerven', houdt een aanbeveling in ten aanzien van mogelijk toekomstig werken met een dergelijk model, dat in zijn kern veelbelovend is.

De beoordeling over betrokkenheid vanuit de basis van de samenleving is wellicht mede gekleurd door het indrukwekkende beeld dat de uiteindelijke winnaar hiervan wist te geven. Niettemin zien wij ook dat het thema 'innovatie', hoe goed het ook past bij het potentieel van onze regio, kan leiden tot een accent op vernieuwing waar de gemiddelde burger zich niet vanzelf in herkent. Daartegenover staat het gegeven dat echte innovatie zich afspeelt op of voorbij de rand van de mainstream. Innovatie neemt zo in haar kielzog het reguliere mee in een ontwikkeling, in haar eigen tempo. De jury-beoordeling is een signaal om hierbij heel kritisch te zijn op voldoende toegankelijkheid, zo breed mogelijke betrokkenheid uit de samenleving en zo snel mogelijk merkbare maatschappelijke relevantie.

De Europese dimensie heeft in het bidbook ruim de aandacht gehad, maar kennelijk niet op de manier die de jury overtuigend vond. Het bidbook gaf tal van concrete voorbeelden van verbinding van projecten met benoemde verwante partijen in Europa. En met name de lijn 'wij verbinden mensen' kondigde verbinding met andere landen aan op onderwerpen als vergrijzing, krimp op het platteland, overdrukke steden, tweedeling en consumentisme.

Het is jammer dat het voorbeeldproject rond tweedeling in de samenleving, dat hiervoor samen met de huidige culturele hoofdstad Kosice was ontwikkeld en uitgevoerd, de jury kennelijk onvoldoende kon

overtuigen van onze intenties op dit punt. Ook zonder de toetssteen van de Europese criteria voor culturele hoofdstad, blijft een concreet uitgewerkte internationale dimensie vaak een aanwinst voor het resultaat van onze ambities.

2. Oorspronkelijke doelen en uitwerking van project Culturele Hoofdstad

De doelen

Uw raad heeft op 26 april 2011 (Raadsvoorstel 46) ingestemd met de inhoudelijke hoofdlijnen van het koersdocument voor het op te stellen bidboek voor kandidaatstelling Brabant Culturele Hoofdstad 2018. Op 26 juni 2012 heeft uw raad ingestemd met kandidaatstelling voor de titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018 door het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Eindhoven op basis van het bidboek versie 1.0 'De Kunst van het Samen Leven', mede namens de provincie Noord-Brabant. Op 26 juni 2012 heeft uw raad ook ingestemd met de bestuursovereenkomst tussen de Provincie, de (toen nog op te richten) Stichting 2018Eindhoven|Brabant en de gemeenten Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg als basis voor de meerjarige samenwerking in het kader van de ambitie Culturele Hoofdstad. En verder met de opdracht aan de stichting 2018Eindhoven|Brabant, en met het beschikbaar stellen van € 10 miljoen in de periode 2014 tot en met 2020 ten behoeve van uitvoering van het programma dat is gebaseerd op het Bidboek "De kunst van het samen leven" door de stichting 2018 Eindhoven|Brabant, onder voorwaarde van het behalen van de titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018.

Motivering van Culturele Hoofdstad was dat het een instrument was voor de verdere ontwikkeling van Brabant(Stad) als concurrerende regio in economisch, maatschappelijk en cultureel opzicht. In het provinciaal verband was daarbij de (ook door uw raad onderschreven) Strategische Agenda BrabantStad de belangrijkste onderlegger. In deze agenda zijn de volgende doelen voor de samenwerking geformuleerd: economische versterking door kennis en innovatie, het vergroten van de internationale allure, het versterken van de ruimtelijke structuur van het stedelijk netwerk, het bevorderen van de (internationale) bereikbaarheid en de kunst van het samenwerken.

Voor onze stad was het van belang dat wij onze positie in de Peel en de samenwerking met Eindhoven in het bijzonder (Brainport) en Brabant in het algemeen konden versterken door middel van een culturele impuls. Helmond is hard gegroeid de afgelopen decennia en kan op het gebied van cultuur, ook in relatie tot het vestigingsklimaat nog een flinke impuls gebruiken. Culturele Hoofdstad was daar een mooi vliegwiel voor.

De uitwerking

Ter uitvoering van de kandidatuur Culturele Hoofdstad is een "context-document" opgesteld waarbij de stadspijlers (karakter en prioriteiten van de steden) en het overkoepelende Brabantstadprofiel de basis vormen. Deze vormden onderdeel van het kader waarbinnen de voor dit doel opgerichte stichting, haar opdracht uitvoerde: het maken van een kansrijk bidboek en het voorbereiden van een daarop aansluitend programma.

Programmaontwikkeling

De hierboven genoemde doelen zijn in het bidboek samengevat in 3 thema's: wij verbinden mensen, wij maken de stad, wij ontdekken de toekomst.

Daarvoor zijn twee programma-methoden gekozen; het voor onze kandidatuur ontwikkelde Proeftuinen-concept en de meer traditionele wijze van programmering in Ankerprojecten. De ankerprojecten zijn projecten die relatief centraal worden aangestuurd en een belangrijke pijler vormen. Voorbeelden voor Helmond waren de Wereldexpo design, het Korenfestival, het Vlisco-museum etc.

In de Proeftuinen was het de bedoeling om samenwerking van onder op te laten beginnen. De gedachte was dat initiatieven uit verschillende sectoren (onderwijs, bedrijfsleven, cultuur, overheid) tot sector-overschrijdende innovatie zouden komen. Cultuur en creativiteit staan centraal bij een antwoord op bredere maatschappelijke vraagstukken.

Onderdeel van de opzet was ook dat een biënnale-reeks van 2016-2018-2020 zou zorgen voor een aanloop, een hoofdstadjaar en een oogstperiode na dat jaar. Mogelijk zou daarna een structureel patroon kunnen ontstaan van jaren waarin cultuur zich op bijzondere wijze maatschappelijk manifesteert.

Deze programmaopzet heeft geleid tot een bidbook voor de kandidatuur. Het bidbook is terug te vinden via www.2018eindhoven.eu.

Evaluerende opmerkingen

Voor een haalbaar bod was het nodig dat één stad nadrukkelijk trekker was. Aanvankelijk was nog het uitgangspunt dat de regio cq. BrabantStad zich kandidaat zou kunnen stellen. Als alternatief was achter de hand dat bijvoorbeeld 's-Hertogenbosch als provinciehoofdstad de formele kandidaat kon zijn. Toen eenmaal bleek dat definitief voor één stad moest worden gekozen, is besloten dat een kandidatuur via Eindhoven het meest kansrijke profiel zou geven.

Dit betekende dat Eindhoven in de profilering sterker naar voren moest komen, ook in het bidbook. In een aantal steden heeft dat tot twijfel rond de basis van het project geleid. In de pers en ook in raden werd met regelmaat de vraag gesteld of andere partners "moesten bijdragen aan een Eindhovens feestje". Het was erg lastig om hierin verandering te brengen omdat een sterke relativisering daarvan in publieke communicatie en bidbook, het bod aan de jury zou afzwakken. Achteraf kan geconcludeerd worden dat zowel publiek als politiek draagvlak in een aantal steden daaronder heeft geleden.

De cultuursector reageerde aanvankelijk gereserveerd. De grotere organisaties waren doorgaans positief en ook in georganiseerd verband is steun betuigd. Men zag kansen dat met Culturele Hoofdstad een nieuw elan kon worden gevonden, tegenover de verschraling en de soms negatieve beeldvorming over cultuur in de samenleving. De internationale ambitie werd onderschreven als een kans om de gehele infrastructuur op een hoger niveau te brengen.

Tegelijkertijd waren er zeker ook kritische geluiden te horen. Er werd door culturele organisaties ook getwijfeld aan de mate waarin de bestaande infrastructuur betrokken werd in de plannen en of de wens tot vernieuwing niet te radicaal was. Het feit dat er op veel manieren is gepoogd om de culturele sector bij het project te betrekken, heeft niet kunnen voorkomen dat voor veel culturele organisaties het lang onduidelijk is gebleven over de betekenis die Culturele Hoofdstad voor hen zou kunnen hebben.

Het succes in de eerste beoordelingsronde van de kandidatuur leidde echter tot een aanmerkelijke verbreding tot vrijwel algemeen in de cultuursector. De relevantie en brede toepasbaarheid van het concept 'innovatie', verbonden aan het profiel rond Eindhoven en het daadwerkelijk binnen handbereik komen van de titel prikkelde het enthousiasme en het voorstellingsvermogen van de sector.

Ook kennisinstituten en bedrijfsleven schaarden zich uitdrukkelijk achter de kandidatuur. SER Brabant publiceerde een advies dat de kansen van de kandidatuur benadrukte, en ruim 30 grote spelers uit deze sectoren ondertekenden het Brabants Manifest voor de Verbeeldingskracht, waarin ondubbelzinnig steun voor de kandidatuur werd uitgesproken. Het manifest is te vinden op <http://www.2018eindhoven.eu/wij-verbinden-mensen/brabants-manifest-voor-verbeeldingskracht?se=manifest>.

Organisatie en financiën

Vanaf 2010 ging een gemeenschappelijk programmabureau aan het werk, organisatorisch aangesloten bij de provincie. Aansturing kwam van de portefeuillehouders Cultuur, aangevuld met de CdK als bestuurlijk vaandeldrager, en onder voorzitterschap van de burgemeester van 's-Hertogenbosch.

In het najaar van 2012 kreeg de uitvoeringsorganisatie de onafhankelijkheid die voor een succesvolle kandidatuur vereist is. De BrabantStad partners richtten toen gezamenlijk een stichting op en formaliseerden het onderling commitment in een bestuursovereenkomst. Kern was dat de steden ieder € 10 mln., en de provincie € 50 mln. gefaseerd aan de stichting beschikbaar stellen in de periode 2012 t/m 2020. Samen met verwachte overige inkomsten leverde dit de Eindhoven|Brabant kandidatuur de hoogste begroting op van alle kandidaten.

De stichting kende een bestuur, en daarnaast vormden de portefeuillehouders cultuur van de BrabantStad partners de Raad van Toezicht, aangevuld met de CdK en onder voorzitterschap van de burgemeester van Eindhoven. Deze samenstelling sloot aan bij de inmiddels gemaakte keuze om Eindhoven als de kandiderende stad te positioneren.

Een uniek aspect aan de governance-structuur was de oprichting van een Raad van Betrokkenheid, als klankbord voor de Raad van Toezicht. Hierin was iedere BrabantStad-volksvertegenwoordiging afgevaardigd met twee leden. Het gaat dus meer om 'het perspectief vanuit de volksvertegenwoordiger', dan om een representatief beeld van iedere raad of PS. Deze Raad van Betrokkenheid heeft twee vergaderingen gehad. De laatste vond plaats nadat de uitslag over de kandidatuur bekend was. Uitgesproken werd dat de

gezamenlijke aanpak van cultuur een heel goed voertuig was voor wenselijke versteviging van de BrabantStad-samenwerking, en dat deze wijze van BrabantStad-overleg een nieuwe blik op de positie van ieder's eigen uitgangspunt biedt, en voortzetting verdient.

Evaluerende opmerkingen

De gezamenlijke financiering door alle partners in één gemeenschappelijk budget, waarbij de inhoud uit handen werd gegeven aan een onafhankelijke stichting, was een flinke stap verder in samenwerking dan BrabantStad tot dusver had bereikt. De intensieve gezamenlijke voorbereiding van de kandidatuur kon alleen zo ver komen op basis van een krachtig gezamenlijk belang, dat ook werkelijk zo gevoeld werd.

Het proces was niet zonder problemen en de bereikte samenwerking is juist daarom betekenisvol. De governance-structuur kende een aansturing door de wethouders Cultuur. Maar aan de andere kant was het voor een sterk bod nodig dat de stichting een sterk stempel drukte op de inhoud en de voortgang. Het zoeken van evenwicht tussen onafhankelijke centrale aansturing versus toezicht door de wethouders Cultuur bracht een element van spanning en heeft niet altijd kunnen voorkomen dat het project politiek als teveel top-down werd ervaren. De stichting had hierbij ook de handicap dat het Eindhoven sterk moest profileren en dat het met dat als uitgangspunt nu vooral een sterk bidboek moest maken. Dat liet niet altijd een genuanceerde aanpak toe.

Bovendien was er bij veel partijen een sterk ongeduld ten aanzien van het kunnen meedoen. Dat zou pas in een volgende fase, na toekenning, meer in evenwicht kunnen komen.

Ook financieel waren er de nodige hindernissen. Iedere stad had haar eigen prioriteiten en ook wijze van financieren. Sommige steden dekten hun bijdrage uit begrotingsposten waarvan de bestemming zoveel mogelijk behouden moest blijven. Dat betekende voor de stichting dat een deel van het programma minder vrij ingevuld kon worden, of soms zelfs een gegeven was. Voor de partners betekende het dat zij moesten instemmen met het feit dat steden soms grotendeels geormerkt geld zouden inbrengen. Hierover is overeenstemming bereikt. Terugblikkend kan worden geconcludeerd dat, gegeven de complexiteit van dergelijke afstemming, in de prioriteitstelling voor samenwerking in BrabantStad-verband veel is bereikt.

Communicatie en besluitvorming

Er is in het project op meerdere niveaus gecommuniceerd. In de richting van de inwoners van de provincie zijn campagnes gevoerd die het project bekend moesten maken en zijn activiteiten ondernomen om de Culturele Hoofdstad voor hen tot leven te wekken. Bij zgn. 'samen aan tafel'-bijeenkomsten tijdens allerlei maatschappelijke evenementen (niet alleen festivals, maar ook bijeenkomsten rond bijvoorbeeld leefbaarheid) hebben zo'n 25.000 Brabanders, in een omgeving in de huisstijl van 2018Eindhoven|Brabant, de kansen en mogelijkheden van culturele hoofdstad leren kennen en bij hun gedachtewisselingen betrokken. In de sociale media zijn groepen ontstaan rond '2018' met enkele duizenden leden en volgers. Vanaf voorjaar 2012 trok een groep middelbare scholieren als Young Ambassadors langs scholen en evenementen waar veel jongeren bijeen komen. Zij bemerkten bij hun generatiegenoten veel enthousiasme voor het project.

In de communicatie met de verschillende gemeenteraden en de Provinciale Staten is tot aan de definitieve besluitvorming steeds behoedzaam het evenwicht gezocht tussen het werven van draagvlak in de Brabantse samenleving en onbezwaarde politieke besluitvorming. Dergelijke communicatieprocessen op verschillende niveaus en met noodzakelijke afstemming en gelijktijdigheid in de steden zijn uiterst complex. Zeker als we daarbij het derde niveau betrekken, dat van de jury. Waar in de praktijk soms nog wat aandacht nodig was voor gelijktrekken van de beeldvorming, kon dat in de totale beeldvorming uiteraard niet benadrukt worden. Een moeilijk onderdeel van de communicatie was het draagvlak voor de investering. De rationale motivatie was gebaseerd op een investering in de toekomst van Brabant als innovatieve regio van "high tech en high touch". Cultuur en industrie, toerisme en woonklimaat, zijn wezenlijke doelen, die ook zijn vastgelegd in de Strategische Agenda van BrabantStad. De verwachte opbrengsten waren ook in economische zin onderbouwd door wetenschappelijk onderzoek.

Voor veel mensen zijn die rationale en met lange termijn verbonden motieven echter te indirect. Zeker in een tijd van economische malaise, werd het grote bedrag dat daarvoor geïnvesteerd zou worden nogal eens als onverantwoord benoemd. De ophef die ontstond over de honorering van de artistiek leider heeft die

beeldvorming geen goed gedaan, maar kan ook worden gezien als een symbool voor een breder gevoel van geldverspilling.

Evaluerende opmerkingen

Het is belangrijk gebleken om de verschillende niveaus van communicatie en besluitvorming af te stemmen en zorgvuldige aandacht te geven. Hoewel er altijd ruis is en er altijd dingen misgaan, is hierin per saldo een enorme prestatie geleverd, vooral ook in de samenwerking tussen steden en tussen steden en provincie. De noodzaak om in de bidbookfase een sterk profiel te benadrukken en minder de nuancering, heeft tot spanning geleid in het verwerven en behouden van draagvlak. Het is een onvermijdelijk probleem dat mogelijk was rechtgetrokken als in de uitvoeringsfase de nuancering meer ruimte had kunnen krijgen. Die kans hebben we niet gehad.

3. Wat heeft de kandidatuur voor culturele hoofdstad opgeleverd:

Het niet verkrijgen van de titel betekent niet dat we de afgelopen periode zien als verspilde energie. Ook in de reacties van veel betrokkenen is, na de eerste teleurstelling, een toonzetting van enthousiasme over wat wel bereikt is.

Bestuurlijke samenwerking

BrabantStad heeft in het Culturele Hoofdstad-project de meest vergaande en uitgewerkte samenwerking tot dusver gerealiseerd. De samenwerking kent ook vertakkingen buiten de overheden. Hoewel onderkend moet worden dat dit geen eenvoudig proces was, is het feit dat 6 partners besloten gezamenlijk een aanmerkelijk bedrag te investeren, daarover gezamenlijke besluitvorming in alle raden en staten bereikten, evenals werken overlegstructuren met intensieve samenwerking op bestuurlijk en ambtelijk niveau, een grote winst te noemen.

Culturele ontwikkeling

De kandidatuur voor Culturele Hoofdstad heeft binnen BrabantStad op het gebied van cultuur tot een intensieve uitwisseling van sterktes en ambities geleid. Partners hebben hun profiel opgesteld en deze profielen zijn tot een over de stadsgrenzen heen stijgend totaalprofiel verwerkt in het bod voor Culturele Hoofdstad. Dit beeld is ook geldig zonder de titel. Er is ook een intensief contact ontstaan met het culturele veld. Deze werkwijze opent de weg om in het cultuurbeleid veel sterker tot afstemming en samenwerking te komen. De potentie van 5 steden, zo dicht bij elkaar, en zo rijk aan culturele kwaliteit is niet eerder zo bij elkaar gebracht. In een tijd waarin we op zoek zijn naar hernieuwd draagvlak en nieuwe manieren om de betekenis van cultuur in de provincie te profileren is dat een veelbelovend perspectief.

Beleidsmatige verbreding

Door de filosofie van het bidbook die uitgaat van innovatie en de rol van cultuur als aanjager van maatschappelijke, economische en ruimtelijke ontwikkelingen is cultuur op een andere manier gepositioneerd. Minder op zichzelf en meer verbonden met andere beleidsterreinen. Dit is verder uitgewerkt in het proeftuinconcept. Hierin wordt op een bredere maatschappelijke vraag een antwoord gegeven door middel van kunst- en cultuur toepassingen.

Partnerschap

In de periode van de kandidatuur zijn de banden tussen de cultuursector en overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen (de Triple Helix) partners aangehaald. Dat heeft geleid tot draagvlak bij het onderwijs, bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld. Concrete uitingen daarvan zijn het advies van SER-Brabant (waarin de economische waarde van een grote impuls aan cultuur werd bevestigd), een paginagrote krantenadvertentie van het bedrijfsleven in Tilburg, samenwerking met TU/e, TiU en NHTV, zowel op inhoudelijke projecten als voor het opzetten en uitvoeren van effectmonitoring, de ondertekening van het Brabant Manifest voor de Verbeeldingskracht door veel vertegenwoordigers uit de top van het Brabantse bedrijfsleven en kennisinstellingen, die zich op die manier verbonden met de kandidatuur, en de diverse steunbetuigingen die Triple Helix partners hebben gestuurd na de uitslag op 6 september.

Concrete effecten

Het project Culturele Hoofdstad was ook een project waarin niet alleen vergaderd werd maar ook concreet

gewerkt werd aan de voorbereiding en aan het uitvinden en experimenteren. De Proeftuin-bijeenkomsten (waarin potentiële partners hun projecten presenteerden) zorgden voor inspiratie over de steden heen. Ook uit onze stad en regio zijn projecten gepresenteerd, zoals de Kunstzinnige Pelgrimsroute langs de 5 BrabantStad steden.

Daadwerkelijke investeringen in (behoud van) kracht voor de cultuursector heeft de kandidatuur ook opgeleverd. Matching tussen de provincie en de steden in de zgn. Opmaat leverde een belangrijke bijdrage aan projecten die voor iedereen van belang waren, in het licht van de kandidatuur, maar ook bij een onverhoopt mislopen van de titel. Investeringen in het International Festival of Visual Culture in Breda, Sociale Innovatie/The Performing Society in Tilburg, Jheronimus Bosch 500 in 's-Hertogenbosch, Eindhoven 100 Years of Innovation ... and Beyond in Eindhoven, de Kanaalprojecten in Helmond, en het Buurtcultuurfonds in de hele provincie hebben de rol van cultuur en het profiel per partner voor iedereen versterkt.

In de projecten op en over het kanaal hebben we in Helmond een flinke slag gemaakt. In de raadsinformatiebrief naar aanleiding van de jury-uitslag zijn we hier al op ingegaan, zoals ook de investeringen in het kader van Samen Investeren. Recent hebben we U per raadsinformatiebrief geïnformeerd over de mooie parels die door het vliegwiel van Culturele Hoofdstad zijn gegroeid, geïnspireerd door de Helmondse couleur locale, en uitgenodigd deze mee te beleven: het Windkrachtfestival, de tentoonstelling Kanaalwerken, het erfgoedfestival INDUKAN, proeftuinen rond het thema "Helmond Food en Beyond", en diverse andere activiteiten. Daarnaast hebben we in het kader van de opmaat geïnvesteerd in de kwartiermaker voor de Cacaofabriek.

In de periode 2010-2013 werd proefgedraaid met de zich ontwikkelende doelstellingen van Culturele Hoofdstad door projecten uit de Provinciale Bouwsteen 2018. Veel van die projecten ontwikkelden zich door tot voorbeeldprojecten in het bidbook (zoals Festival Mundial, Van Gogh in Brabant, Landkunst in het Groene Woud, circusfestival Circo Circolo, Solar Cinema, de samenwerking van grote Brabantse festivals).

4. "Lessons learned"

Uit de ervaringen zoals hierboven beschreven zijn lessen te leren die een leidraad kunnen zijn voor verdere samenwerking, ongeacht de vorm waarin dat zou gebeuren. Deze zijn samen te vatten in de volgende punten:

1. Bestuurlijke samenwerking op intensieve wijze, rondom een gezamenlijk gedragen ambitie geeft kansen om tot hogere kwaliteit te komen voor de hele provincie.
2. De gezamenlijke doelen moeten evenwichtig zijn in de manier waarop de profielen en de belangen van ieder van de partners vorm krijgen. Dat vergroot ook herkenbaarheid en draagvlak bij bevolking en politiek van iedere partner.
3. Ook betrokkenheid van maatschappelijke organisaties geeft draagvlak en nieuwe verbanden
4. Aansturing moet eerder bottom up dan top down zijn; bestuurlijk toezicht kan de samenhang bewaken; onafhankelijke inhoudelijke sturing daagt de samenwerking sterker uit en kan daar verdieping in aanbrengen.
5. Een wezenlijke dynamiek ontstaat door ruimte voor nieuwe samenwerkingsvormen, ook tussen organisaties die zich daarvoor meer op hun eigen werkgebied richtten.
6. Brede inbedding in de maatschappelijke sectoren en in beleidsterreinen is daarvoor noodzakelijk
7. Het feit dat de ontwikkeling van culturele infrastructuur een groter belang dient dan alleen de cultuursector moet steeds worden uitgelegd én geïllustreerd om draagvlak te houden.
8. Innovatie kan niet voldoende draagvlak verwerven als niet ook de traditie en de breedte een plaats hebben.
9. Door gezamenlijk investeren ontstaat een werkgemeenschap die horizontale kenmerken heeft, waardoor energie, kennis, ervaring en netwerken optimaal effectief worden gemaakt .
10. Betrokkenheid van formele organen (raden en staten) is een manier om de ambitie te borgen.

5. Conclusies

De oorspronkelijke uitgangspunten waarmee de partners in BrabantStad de kandidatuur voor de titel Culturele Hoofdstad hebben ontwikkeld zijn nog steeds relevant als startpunt. Nog steeds hebben we een

gezamenlijk belang in een sterke concurrerende regio. Dat vraagt meer dan traditioneel cultuurbeleid, maar cultuur is wel een belangrijke katalysator van ontwikkelingen. Die relatie is als volgt te schetsen:

Vanuit het domein bedrijfsleven, economie en vrijetijdseconomie

- Cultuur levert een belangrijke bijdrage aan het leef-en vestigingsklimaat
- Topcultuur geeft Brabant internationale allure en is belangrijk voor bedrijven om zich in Brabant te vestigen.
- Cultuur en innovatie gaan samen. Verbeeldingskracht is belangrijk.
- Cultuur levert content voor de vrijetijdseconomie, waardoor meer bezoekers naar Brabant komen, dat levert werkgelegenheid op en is goed voor de steden

Kortom: de culturele sector moet op BrabantStad-niveau top-cultuur leveren in alle disciplines, er moeten top-voorzieningen zijn en een top-programmering om zo het voorgaande te kunnen realiseren.

Vanuit het maatschappelijk domein

- Cultuur helpt bij het vinden, ontwikkelen en benutten van identiteit. Niet alleen op lokaal en regionaal niveau, ook op het niveau van het individu. Dat draagt bij aan veerkracht in een dynamische samenleving, waarin begrippen als zekerheid en vertrouwen in de toekomst op heel andere manieren ingevuld moeten worden.
- Cultuur helpt bij sociale samenhang en participatie.
- Cultuur helpt bij behoud van leefbaarheid bij sterke demografische veranderingen, lokaal en regionaal.

Vanuit ruimtelijke ontwikkeling; de spoor- en kanaalzones

- De culturele sector kan op BrabantStad-niveau content en programmering leveren voor de culturele functies die een wezenlijk onderdeel vormen van de ontwikkeling van deze zones (In Helmond: de kanaalzone)
- Culturele activiteiten kunnen gezien worden als “launching activities” voor invulling van de zones
- Culturele activiteiten trekken bezoekers en bewoners die passen in de profielen van deze zones

Vanuit het onderwijsdomein

- Versterk het cultureel klimaat, dat levert enerzijds aantrekkingskracht op voor talenten en biedt tegelijkertijd kansen voor afgestudeerden
- Cultuur is verbonden aan innovatie en talentontwikkeling

Vanuit het culturele domein is daar aan toe te voegen:

- Door bezuinigingen wordt het steeds moeilijker top-voorzieningen en top-programmering op BrabantStad-niveau te handhaven of te realiseren

Wat levert dit op?

- Een beter leef-en vestigingsklimaat
- Veerkracht in de samenleving
- Toegenomen trots op de regio en de stad
- Naast een brede basis ook topcultuur in Brabant en internationale allure
- Een omgeving met aantrekkingskracht voor toptalent
- Een vernieuwend en verbeterd Brabants cultuursysteem
- Meer samenwerkingsverbanden en gedeelde verantwoordelijkheid
- Structureel betere bekendheid van de regio en meer bezoekersstromen naar Brabant en tussen de Brabantse steden onderling
- Mooie en sterke spoor- en kanaalzones waar cultuur een belangrijke rol speelt.

Vervolgstappen

- Er is grote behoefte waar te nemen bij betrokkenen om de opbrengsten van de Culturele Hoofdstad ambitie niet te laten weglopen. Tegelijkertijd moeten we constateren dat het voertuig waarmee we samen op weg waren er niet meer is. De Culturele Hoofdstad is voor ons voorbij en ook de daarvoor opgerichte stichting en haar werkwijze sluiten we af. Als we de samenwerking willen voortzetten dan zullen daarvoor nieuwe besluiten nodig zijn. Dat vraagt evenzeer om een nieuwe opzet van die samenwerking en de randvoorwaarden.

- Wij willen daar in deze evaluatie niet op vooruitlopen maar willen wel het gesprek met de partners voeren over mogelijkheden. Het was voor de hand liggend geweest de uitkomst van een dergelijk overleg voor de begrotingsvergadering bij uw raad in te brengen. Dat is op deze termijn niet op een verantwoorde manier te verwezenlijken. We verwachten in januari/ februari de conclusies van ons overleg aan u voor te leggen.
- Wij zien in dit gemeenschappelijk belang een basis om te onderzoeken hoe wij in BrabantStadverband verder willen samenwerken aan deze ambitie. Over de kaders zal opnieuw met de raad in gesprek gegaan worden.

Hoogachtend,
burgemeester en wethouders van Helmond
de burgemeester de secretaris

